
УДК 373.51+81.111'27

ПРОБЛЕМА ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ У МЕТОДИЦІ ТА ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Дудолодова А.В., канд. пед. наук (Харків)

Стаття присвячена розгляду змісту та видів інтерференції, її ролі у методиці та практиці викладання іноземної мови, обґрунтуванню доцільності використання контрастивного підходу до викладання другої іноземної мови.

Ключові слова: інтерференція, контрастивний підхід, методика викладання іноземної мови, перша та друга іноземні мови, принципи викладання, трансференція.

Дудолодова А.В. Проблема интерференции в методике и практике преподавания иностранного языка. Статья посвящена рассмотрению содержания и видов интерференции, ее роли в методике и практике преподавания иностранного языка, обоснованию целесообразности применения контрастивного подхода к преподаванию второго иностранного языка.

Ключевые слова: интерференция, контрастивный подход, методика преподавания иностранного языка, первый и второй иностранные языки, принципы преподавания, трансференция.

Dudoladova A.V. The Problem of Interference in Foreign Language Teaching Methods and Practice. The article considers the essence and types of interference, its place in the methods and practice of teaching a foreign language, substantiating the advisability of a contrastive approach to teaching a second foreign language.

Key words: interference, contrastive approach, foreign language teaching methods, first and second foreign languages, principles of teaching, positive interference.

Вплив глобалізаційних перетворень на життєдіяльність сучасної людини значною мірою торкається й мовної підготовки студентів вищих навчальних закладів, викликаючи збільшення кількості мов, потрібних майбутнім фахівцям для реалізації ефективної міжкультурної

взаємодії. Зважаючи на скорочення обсягу аудиторної роботи, необхідність постійної оптимізації мовної освіти зумовлює дослідження чинників, які сприяють або ускладнюють вивчення іноземних мов.

Особливої актуальності в контексті нових завдань, що стоять перед методикою викладання іноземних мов, набуває проблема інтерференції та, зокрема, трансференції.

Дослідники неодноразово зверталися до явища інтерференції (негативного перенесення) у методиці навчання іноземних мов (В. Алімов, І. Бім, У. Вайнрайх, В. Виноградов, Н. Гальскова, Н. Гез, Б. Лapidус, В. Оліков, А. Щепілова), проте і досі не існує єдиного підходу до визначення його змісту. На тлі загальної уваги до інтерференції вчені зазвичай оминають увагою поняття трансференції (позитивне перенесення), яке більшою мірою впливає на процес успішного засвоєння іноземної мови студентами.

Метою цієї статті є уточнення поняття «інтерференція», розгляд причин виникнення та шляхів її подолання, а також аналіз феномену трансференції у методиці та практиці викладання іноземних мов.

Явище інтерференції виступає однією з головних проблем методики та практики викладання другої іноземної мови (ІМ2), що проявляється найвищою мірою з боку першої іноземної мови (ІМ1) або рідної (РМ). У широкому сенсі під інтерференцією, за В. Виноградовим, розуміють взаємодію мовних систем в умовах двомовності, що відбувається або під час мовних контактів, або під час індивідуального засвоєння нерідної мови та виражається у відхиленнях від норми та системи другої мови під впливом рідної [3: 168]. У більш вузькому сенсі це явище трактується як відхилення від норми другої мови під впливом рідної або першої іноземної мови в письмовому та усному мовленні білінгва [4].

Термін «інтерференція» увійшов до понятійного апарату багатьох наук, таких як: психологія, лінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, методика викладання іноземних мов. У лінгвістиці цей термін розвинув американський лінгвіст У. Вайнрайх [2], чий метод вивчення інтерференції став ґрунтовним для галузі формування білінгвізму.

Н. Федорова відзначає конфліктний характер взаємодії мов: «Інтерференцію пропонується розглядати як конфліктну взаємодію когнітивно-мовленнєвих механізмів, що проявляється у вторинній

мовної особистості у відхиленнях від мовних, дискурсивних, соціокультурних норм однієї лінгвокультури під впливом іншої» [7: 3].

У психологічному аспекті викладання другої іноземної мови інтерференція спостерігається тоді, коли навички та вміння протиставляються один одному відповідно до стійкості таких навичок та вмінь, частоти та періоду їхнього використання.

Базовим підходом до регулювання інтерференційних процесів виступає зіставлення, або контрастивний підхід. Саме контрастивна лінгвістика має за мету виявлення різниці та співвідношення між мовами, що зіставляються, знаходження джерел інтерференції, констатації та пояснення типових помилок. Контрастивне вивчення мов уможлиблює більш глибоке розуміння мов, що зіставляються, збагачує наше уявлення про системи цих мов, стимулює розвиток металінгвістичного мислення.

Термін «металінгвістична свідомість», запропонований А. Щепіловою, позначає «особливу форму мовної свідомості людини, яка характеризується здатністю до абстрактно-логічних операцій із декількома мовними системами» [6: 11]. Формування такої металінгвістичної свідомості сприяє прискоренню процесу вивчення ІМ2.

Саме така «металінгвістична свідомість» дозволяє студентам звертати увагу на відмінності певних явищ на будь-якому рівні мови. Таке зіставлення викликане, перш за все, суто практичними потребами методики викладання іноземної мови, оскільки врахування інтерференційного впливу мовних навичок студентів, заснованих на знаннях РМ або ІМ1 та ІМ2, виступає одним із головних чинників оптимізації навчання іноземних мов.

Врахування та методична інтерпретація інтерференційного впливу можливі тільки за умови усвідомлення видів інтерференції. Основоположну класифікацію запропонував У. Вайнрайх у своїй фундаментальній праці «Мовні контакти», де виділено три типи інтерференції: фонетична, граматична та лексична [2: 137].

Ця класифікація була розширена у працях інших дослідників, що розрізняють інтерференцію відповідно до мовних та мовленнєвих рівнів, на яких вона виявляється: 1) звукова (фонетична, фонологічна); 2) орфографічна; 3) пунктуаційна; 4) лексична; 5) морфологічна; 6) синтаксична; 7) семантична (реалії, багатозначність); 8) стилістична;

9) культурна або соціокультурна інтерференція [6: 47–52].

Проте інтерференційний потенціал тієї чи іншої міжмовної відмінності не завжди реалізується в окремій комунікативній ситуації: спілкування іноземною мовою є складним та багатокomпонентним процесом, під час якого вплив РМ на ІМ1 або вплив ІМ1 на ІМ2 може значною мірою заважати та навіть порушувати взаєморозуміння співрозмовників (комунікативно-релевантна інтерференція) або не заважати взаєморозумінню (комунікативно-нерелевантна інтерференція).

Залежно від рівня володіння іноземною мовою, дослідники розрізняють синхронічну та динамічну інтерференцію [6]. Синхронічна інтерференція залишається незмінною протягом усього часу вивчення та навіть використання іноземної мови: наприклад, завжди присутнім є акцент у студента. Динамічна інтерференція, хоча й виникає раніше за попередню, віддзеркалює процес прогресивного засвоєння мови студентом та зазвичай може бути подолана шляхом міжмовного зіставлення.

За типами мовленнєвої діяльності виокремлюють продуктивну інтерференцію (під час породження мовлення) та рецептивну інтерференцію (під час розуміння іншомовного мовлення). Під час демонстрації студентами продуктивних іншомовних навичок, а саме: письма та мовлення, інтерференція є більш вираженою, тому легше піддається корегуванню.

Деякі дослідники виокремлюють культурно-країнознавчу інтерференцію, тобто «взаємовплив рідної картини світу носіїв мови на подальші (другу та третю картини світу та, навпаки, їхній вплив на рідну культуру), що формуються в процесі вивчення іноземних мов і культур та проявляються на мовному, мовно- культурологічному та мовно-країнознавчому рівнях» [5]. У цьому випадку на мовному рівні розрізняють фонетичну та ритміко-інтонаційну, граматичну, лексико-семантичну та лакунарно-концептуальну інтерференції; на культурологічному рівні – етнічну, ціннісну, релігійну та правову інтерференції; а на країнознавчому – часову, чуттєво-просторову, економічну та біолого-зоологічну. Інтерференція може безпосередньо впливати на якість професійно-орієнтованої міжкультурної комунікації, що обумовлено її специфікою [1]. Але культурно-країнознавчий компонент зазвичай залишається поза увагою, оскільки порушення

норм міжкультурної комунікації є менш помітним для викладача.

За результатами дворічного спостереження за студентами факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, що вивчають англійську як другу іноземну, можемо зробити наступні висновки.

У випадку мовних пар «німецька – англійська» та «французька – англійська» пошук відмінностей та подібностей між ІМ1 та ІМ2, акцентуація спільних мовних явищ та різниці між ними має вагоме значення, адже англійська та німецька відносяться до германської групи мов та мають багато спільного, а англійська та французька мають тривалу історію співіснування на Британських островах та, як наслідок, значну кількість запозичень. Постійне спирання на ІМ1 у процесі вивчення ІМ2 має наголошуватися викладачем та стати корисною звичкою студентів. Звісно, за наявності високого рівня володіння ІМ1 процес навчання ІМ2 буде значно успішнішим і навпаки. Такий принцип необхідно враховувати не лише під час безпосереднього викладання, але й при складанні робочих програм із дисципліни «Друга іноземна мова».

Значна кількість слів романського походження в англійській, незважаючи на різні періоди їх запозичення та ступінь асимільованості, легко розуміється студентами, наприклад: un entrepreneur → an entrepreneur, une table → a table, un choix → a choice, une joie → a joy і т.п. Ця обставина великою мірою полегшує засвоєння лексичного матеріалу студентами, хоча й іноді призводить до викривлення у розумінні значень певних слів, що становлять хибні асоціації або можуть кваліфікуватися як «фальшиві друзі перекладача». У галузі орфографії увагу слід звертати на написання буквосполучень, однакових зовні та різних за вимовою (наприклад: ch, th, ou, au).

Для мовної пари «німецька – англійська» можливість лексичної інтерференції є відносно невеликою, проте у порівнянні з мовною парою «французька – англійська» відсоток випадків граматичної інтерференції або трансференції є набагато вищим.

У зв'язку з цим більш детального аналізу потребує явище трансференції, або позитивного перенесення, тобто позитивний вплив ІМ1 або РМ на процес засвоєння ІМ2. Під час позитивного перенесення враховуються подібності лінгвістичних явищ в ІМ1 (у нашому випадку німецька чи французька), полегшуючи таким

чином засвоєння ІМ2 (англійська), наприклад, випадки використання артиклю, який відсутній у РМ та може спричиняти труднощі при першому ознайомленні.

На частоту виникнення інтерференції впливають, по-перше, рівень володіння РМ, знання з теоретичної граматики, по-друге, рівень володіння ІМ1, високий рівень володіння якою сприяє виникненню трансференції. Засобом попередження проявів інтерференції має слугувати використання контрастивного підходу до навчання ІМ2, систематичне та цілеспрямоване застосування якого на практиці оптимізує процес навчання ІМ2.

Не можна не приділити увагу обов'язкам викладача ІМ2, якому необхідно враховувати психолінгвістичні чинники оволодіння іноземною мовою та мати уявлення про те, яким чином полімовна освіта може впливати на розвиток особистості взагалі [6: 10; 8]. Крім того викладачеві потрібно володіти тією ж парою контактуючих мов, що й студенти, у яких він викладає, таким чином йому вдасться попередити негативний вплив інтерференції та слідкувати за використанням можливостей позитивного перенесення між двома мовами. Тобто, викладач повинен виступати фасилітатором постійного міжмовного зіставлення з боку студентів, активізуючи при цьому їхню когнітивну діяльність. Це проявляється, перш за все, у стимулюванні рефлексії та встановлення асоціативних зв'язків.

Таким чином, явище інтерференції відіграє значну роль у методиці викладання іноземної мови. Інтерференція може виявлятися на всіх мовних рівнях (фонетичному, лексичному, граматичному), а також торкатися лінгвокультурного аспекту викладання іноземної мови. Не завжди міжмовна інтерференція відрізняється деструктивним характером, а ступінь інтерференції під час вивчення другої іноземної мови залежить від рівня володіння рідною мовою та першою іноземною. Явище трансференції, або позитивне перенесення, оптимізує процес вивчення іноземної мови, а наслідки інтерференції можуть бути усунені за допомогою контрастивного підходу, за якого викладач має сприяти компаративному аналізу міжмовних явищ з боку студентів.

У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що вивчення мовної пари «німецька – англійська» має низку переваг, зумовлених граматичною подібністю цих мов, а мовна пара

«французька – англійська» характеризується лексичною подібністю, що доцільно враховувати під час організації навчального процесу.

Перспективою дослідження може виступати детальний розгляд видів, шляхів виникнення та подолання проявів інтерференції у процесі навчання ІМ2 на заочному відділенні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимов В.В. Интерференция в переводе : на материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации / В.В. Алимов. – 2-е изд. – М. : КомКнига, 2011. – 232 с.
2. Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх. – Благовещенск : БГК им. И.А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. – 264 с.
3. Виноградов В.А. Интреференция / В.А. Виноградов // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд., доп. – М. : Большая рос. энцикл., 2002. – С. 168.
4. Интерференция [Электронный ресурс] // Словарь социолингвистических терминов / Отв. ред.: докт. филол. наук В.Ю. Михальченко. – М. : Рос. академия наук. Институт языкознания. Российская академия лингвистических наук. – 2006. – Режим доступа : <http://www.sociolinguistics.academic.ru/232> (дата звернення 10.03.2014).
5. Сухова Н.А. Культурно-страноведческая интерференция в деловой коммуникации / Н.А. Сухова // Труды СПб. гос. ун-та культуры и искусств. – СПб, 2013. – Т. 196. – С. 14–18.
6. Щепилова А.В. Теория и методика обучения французскому языку как второму иностранному: учеб. пособие для студ. / А.В. Щепилова. – М. : ВЛАДОС, 2005. – 245 с.
7. Федорова Н.П. Преодоление лингвокультурной интерференции в процессе обучения иностранному языку студентов неязыковых вузов (на материале английского языка) / Н.П. Федорова : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02. – Н. Новгород, 2010. – 20 с.
8. Lantolf J. P. The Sociocultural Approach to Second Language Acquisition: Sociocultural theory, second language acquisition, and artificial L2 development / J.P. Lantolf // Alternative approaches to second language acquisition / Dwight Atkinson (Ed.). – Oxford : Routledge, 2011. – P. 24–47.